

УДК 338.43:631.1

Бочко Олена Юріївна

доктор економічних наук, доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

Бочко Елена Юрьевна

доктор экономических наук, доцент,

Национальный университет «Львовская политехника»

Bochko Olena

Doctor of Economics, Associate Professor

Lviv Polytechnic National University

Росола Уляна Василівна

доктор філософії,

старший викладач кафедри економіки та фінансів

Мукачівський державний університет

Росола Ульяна Васильевна

доктор философии,

старший преподаватель кафедры экономики и финансов

Мукачевский государственный университет

Rosola Uliana

PhD, Senior Lecturer of the Department of Economy and Finance

Mukachevo state university

**ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ
ВЛИЯНИЕ ПАНДЕМИИ НА РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА
В УКРАИНЕ**

THE IMPACT OF THE PANDEMIC ON AGRICULTURAL DEVELOPMENT IN UKRAINE

Анотація. У статті розглянуто проблеми сільськогосподарської галузі у 2020-2021 році та основні причини їх виникнення. Встановлено стратегічність сільськогосподарської галузі в цілому для економіки України. В статті було зазначено основні проблеми, з якими зіштовхнулись сільськогосподарські виробники під час пандемії. Виявлено основні негативні наслідки для економіки України. Закономірно, що вплив світової пандемії по-різному впливає на виробників сільськогосподарської продукції. Насамперед це залежить від розмірів підприємства, обсягу випуску продукції, територіального місця підприємства, рівнів розподілу продукції, а також рівня підтримки з боку держави. За статистичними даними досліджено, що загальний розмір інвестицій скоротився майже втричі. У сільськогосподарську галузь цей показник скоротився майже в 2 рази. Досліджено, що виробництво товарів тривалого користування впало. Крім того, попит на продовольчі товари як товари першої необхідності є відносно постійним, тому навіть зміни в доходах чи обмеженнях торгівлі не впливають різко на продаж. Обґрунтовано необхідність державної підтримки у сільськогосподарську галузь. Для стабільного та динамічного розвитку агропромислового комплексу України необхідно підтримувати активну співпрацю між державою та бізнесом, що допоможе більш активно залучати іноземні інвестиції. В статті зазначено, що пандемія збільшила попит на місцевих виробників та продукцію фермерів, придбану у них через Інтернет-платформи. Купівля вітчизняних товарів в цілому призводить до збереження та створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень до бюджету країни та місцевих бюджетів, залучення коштів для інвестицій, а також розвиток вітчизняних підприємств та фермерських господарств.

Ключові слова: пандемія, сільське господарство, товаровиробники, ринок.

Аннотація. В статті розглянуті проблеми сільськогосподарської галузі в 2020-2021 році та основні причини їх виникнення. Встановлено стратегічність сільськогосподарської галузі в цілому для економіки України. В статті було відзначено основні проблеми, з якими зіткнулися сільськогосподарські виробники в час пандемії. Виявлені основні негативні наслідки для економіки України. Закономерно, що вплив світової пандемії по-різному впливає на виробників сільськогосподарської продукції. Зокрема це залежить від розміру підприємства, обсягу випуску продукції, територіального місця підприємства, рівня розподілу продукції, а також рівня підтримки з боку держави. За статистичними даними досліджено, що загальний розмір інвестицій скоротився майже втричі. В сільськогосподарську галузь цей показник скоротився майже в 2 рази. Доведено, що виробництво товарів тривалого використання впало. Крім того, попит на продовольствені товари як товари першої необхідності є відносно постійним, тому навіть зміни в доходах або обмеженнях торгівлі не впливають різко на продажі. Обґрунтовано необхідність державної підтримки в сільськогосподарську галузь. Для стабільного і динамічного розвитку агропромислового комплексу України необхідно підтримувати активне співробітництво між державою і бізнесом, що допоможе більш активно привертати іноземні інвестиції. В статті вказано, що пандемія збільшила попит на місцевих виробників і продукцію фермерів, придбану в них через Інтернет-платформи. Покупка вітчизняних товарів в цілому призводить до збереження і створення нових робочих місць, збільшення

налоговых поступлений в бюджет страны и местных бюджетов, привлечения средств для инвестиций, а также развитие отечественных предприятий и фермерских хозяйств.

Ключевые слова: пандемия, сельское хозяйство, товаропроизводители, рынок.

Summary. *The article considers the problems of the agricultural sector in 2020-2021 and the main reasons for their occurrence. The strategic nature of the agricultural sector as a whole for the economy of Ukraine has been established. The article highlighted the main problems faced by farmers during the pandemic. The main negative consequences for the economy of Ukraine are revealed. Naturally, the impact of the global pandemic affects agricultural producers in different ways. First of all, it depends on the size of the enterprise, the volume of production, the territorial location of the enterprise, the levels of distribution of products, as well as the level of support from the state. According to statistics, it is investigated that the total amount of investment decreased by almost three times. In the agricultural sector, this figure has decreased by almost 2 times. It is investigated that the production of durable goods fell. In addition, the demand for food products as basic necessities is relatively constant, so even changes in income or trade restrictions do not drastically affect sales. The necessity of state support in the agricultural sector is substantiated. For stable and dynamic development of the agro-industrial complex of Ukraine it is necessary to support active cooperation between the state and business, which will help to more actively attract foreign investment. The article notes that the pandemic has increased the demand for local producers and farmers' products purchased from them via Internet platforms. The purchase of domestic goods in general leads to the preservation and creation of new jobs, increased tax revenues to the state budget and local budgets, attracting funds for investment, as well as the development of domestic enterprises and farms.*

Key words: *pandemic, agriculture, commodity producers, market.*

Постановка проблеми. Пандемія коронавірусу має величезний вплив на наше суспільство та економіку. Вітчизняні фермери та інші учасники харчового ланцюга роблять все можливе для виробництва необхідної кількості продукції, незважаючи на складний економічний клімат. Держава продовжує підтримувати фермерів та виробників продуктів харчування, співпрацювати з країнами ЄС та вживати всіх заходів, необхідних для забезпечення здоров'я та добробуту громадян нашої країни.

З моменту спалаху коронавірусу вітчизняний агропродовольчий сектор продемонстрував стійкість і продовжує надавати європейцям безпечні високоякісні продукти харчування. Однак фермери та виробники стикаються з труднощами та посиленням економічного тиску.

Ті перетворення, що зараз характерні для усіх галузей економіки України, стали основою для якісних трансформацій щодо ведення малого та середнього бізнесу, а також для покращення умов життя населення. Важливою умовою, що забезпечує цей процес, становить процес залучення інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями теоретичного та практичного характеру щодо процесів інвестування у аграрну галузь здійснювались науковцями: І. Безп'ятої [1], А. Духневича [2], М. Кісіля [3], Г. П. Саблука [4] та іншими. Проте питання дослідження впливу коронакризи надалі залишається актуальним.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасного стану діяльності сільськогосподарських виробників під час пандемії.

Виклад основного матеріалу. У 2020 році на ситуацію у вітчизняному сільському господарстві, крім погодних умов та хвороб тварин, вплинули також обмеження, введені проти глобальної пандемії

коронавірусу. Обмеження визначали ситуацію попиту та пропозиції на ринку сільськогосподарських продуктів та чинили тиск на ціни у всьому ланцюгу постачання продуктів харчування. У 2020 році, як і в попередні роки, ситуація в рослинництві залежала від погодних умов. 2020 рік через весняні заморозки та дефіцит вологи в ґрунті через відсутність опадів обіцяв бути несприятливим для вітчизняного рослинництва. Однак покращення погодних умов наприкінці весни та в літній період означало хороші умови для збору врожаю.

Агропродовольчий сектор, порівняно з рештою економіки, зазнав відносно невеликих втрат через епідемію коронавірусу. Однак пандемія прискорила тенденції, які матимуть найбільший вплив на виробництво продуктів харчування в майбутньому.

Існуюча стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на період 2015-2020 рр. в цілому має забезпечити експлуатацію всього потенціалу України, враховуючи курс євроінтеграції. Проте майже всі умови, від яких залежні інвестори і досі залишаються досить хиткі. Безумовно увагу інвесторів привертає аграрний потенціал країни, проте крім загальної економічної та політичної кризи, вони зіштовхуються з певними обмеженнями.

Пандемія, за першими висновками експертів [5], по-різному має вплив на сільгоспвиробників. Це залежить насамперед від розмірів підприємства, обсягу випуску продукції, територіального місця підприємства, рівнів розподілу продукції, а також рівня підтримки з боку держави. Підсумок дослідження, яке провела Європейська Бізнес Асоціація серед представників малого та мікробізнесу – учасників проекту Unlimit Ukraine свідчить, що потенційно через пандемії коронавірусу може ліквідуватись кожний п'ятий елемент малого бізнесу. Передбачувано, що позикові ресурси сільгоспвиробники отримають в невеликій кількості, або не отримають взагалі, адже, подекуди вони не зареєстровані як юридичні

особи. Тому для України ЄС виділив грошову допомогу малому і середньому бізнесу, де 61 млн євро передбачено для підтримки економіки, 20 млн євро – для підтримки малих і середніх підприємств, 25 млн євро – малих фермерських господарств [6]. Також Україна в поточному році має наміри прийняти першу частину у розмірі 26 млн євро і передбачених 51 млн євро за програмою «Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства і малих фермерських господарств в Україні» [7].

Важливе значення в цих умовах набуває інвестиційна підтримка галузі. На інвестиційну привабливість аграрних підприємств впливають зовнішні і внутрішні фактори, які слід розглядати як рушійні сили, що забезпечують створення конкурентних переваг для конкретного підприємства у боротьбі за обмежені інвестиційні ресурси [8, с. 381].

До факторів зовнішнього середовища, що мають суттєвий вплив на інвестиційну привабливість підприємств варто віднести економічні, політичні, науково-технічні та екологічні. Проте потрібно розуміти, що, незважаючи на значну роль зовнішніх факторів і доцільність їх врахування за оцінки інвестиційної привабливості аграрних підприємств, не варто переоцінювати їх вплив [9, с. 87; 10, с. 595].

Загалом обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство України за період з 2015 року по 2020 рік наведений у таблиці 1. З даних таблиці видно, що в цілому за січень-грудень 2020 року інвестиції скоротились майже втричі, але в той же час у сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство України скоротилось трохи більше як на половину. Причина значного скорочення залучення капітальних інвестицій – загальна світова пандемія, а також економічні ризики та невизначеність.

Коли більшість аналізованих економік опинилися в кризовій ситуації в квітні 2020 року, головним чином через блокування та загальну невизначеність на ринках, показник експорту сільськогосподарської

продукції зріс на 3% порівняно з 2019 роком. Виробництво товарів тривалого користування впало, тоді як виробники продуктів харчування скористалися тим, що, після звістки про пандемію та блокування, споживачі почали робити запаси. Крім того, попит на продовольчі товари як товари першої необхідності є відносно постійним, тому навіть зміни в доходах чи обмеженнях торгівлі не впливають різко на продаж.

Таблиця 1

Обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство, тис. грн. [11]

Роки	Усього		Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	
	тис.грн	у % до загального обсягу капітальних інвестицій	тис.грн	у % до загального обсягу капітальних інвестицій
2015	273116,4	100,0	30154,7	11,0
2016	359216,1	100,0	50484,0	14,1
2017	448461,5	100,0	64243,3	14,3
2018	578726,4	100,0	66104,1	11,4
2019	623978,9	100,0	59129,4	9,5
2020 (січень-грудень)	267996,4	100,0	25018,8	9,3

Хоча агропродовольчий сектор виявився одним із найбільш стійких до кризи, сама пандемія все ж прискорила тенденції, які матимуть величезний вплив на весь сектор. Це стосується поштовху розвитку процесу цифровізації, більш поінформованого споживчого вибору або переваг щодо місцевих продуктів. Загалом пандемія суттєво змінила правила агропродовольчої промисловості, а також способи закупівлі продуктів харчування та, загалом, ставлення споживачі харчових продуктів. Експерти прогнозують, що покупка їжі в Інтернеті не є сезонною тенденцією, і вона

залишиться тривалий ще період. Завдяки цій тенденції збільшується кількість виробників продуктів харчування, що відкривають Інтернет-магазини.

На ринку під час пандемії різка зміна поведінки споживачів була найбільш помітною. Через закриті ресторани та фабричні їдальні та водночас побоюючись за своє здоров'я, вони почали готувати їжу вдома і дедалі більше уваги приділяли походженню та безпеці продуктів. В цей час зросли продажі "здоровіших" продуктів.

Під час закриття чи обмеження доступів до продовольчих ринків чи магазинів, споживачі почали шукати альтернативні способи отримання їжі, що збільшило попит на місцевих виробників та продукцію фермерів, придбану у них через Інтернет-платформи. Можемо сказати, що відбулась своєрідна «революція», адже, враховуючи, що до пандемії основний акцент робився великих сільськогосподарських суб'єктів, завдяки чому автоматизація у виробництві прогресувала. Капітал, який потрібно інвестувати в технології, зазвичай мають великі учасники ринку, на відміну від дрібних незалежних фермерів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Важливість зважених рішень про закупівлю особливо вагомо в такий складний час, як пандемія коронавірусу, оскільки вони мають великий вплив на економічне становище країни. Споживчий патріотизм формує потужний бренд щодо споживання їжі вітчизняних товаровиробників, підтримує вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та підприємств, та підтримує функціонування української економіки, включаючи вітчизняне сільське господарство та агропродовольчу промисловість. Купівля вітчизняних товарів в цілому призводить до збереження та створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень до бюджету країни та місцевих бюджетів, залучення коштів для інвестицій, а також розвиток вітчизняних

підприємств та фермерських господарств. Розвиток сільського господарства в значній мірі визначатиметься в майбутньому шляхом створення потужного українського харчового бренду в поєднанні з високоякісним та більш ефективним об'єднанням діяльності вітчизняних фермерів.

Література

1. Безп'ята І.В. Залучення інвестицій в аграрний сектор економіки / Ефективна економіка. 2015. №2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5215>.
2. Духневич А. В. Удосконалення аграрного законодавства, як складова державної аграрної політики України як члена СОТ / А. В. Духневич // Форум права. 2011. № 2. С. 268–274. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2011-2/11davjcc.pdf>
3. Кисіль М.І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М.І. Кисіль // Економіка АПК. 2012. № 9. С. 36–39.
4. Саблук П.Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров // Економіка АПК. 2009. № 12. С. 3-13.
5. Надзвичайна ситуація в Україні та перспективи для АПК Електронний ресурс. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/714-nadzvichayna-situatsiyi-v-ukrayini-ta-perspektivi-dlya-apk>
6. Сайт Кабінету міністрів України. 190 мільйонів євро від ЄС підтримають систему охорони здоров'я, малий та середній бізнес і найбільш вразливі групи населення. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-190-miljoniv-eyvro-vid-yes-pidtrimayut-sistemu-ohoroni-zdorovya-malij-ta-serednij-biznes-i-najbilsh-vrazlivi-grupi-naselennya>

7. Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу "Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні" від 28.01.2020 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU20011?an=2&hide=true&snippet_id=snippet_222436
8. Товстенюк О. В. Інвестиційна привабливість як об'єкт діагностики // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2012. № 727. С. 381-386.
9. Давиденко Н. М. Оцінка інвестиційної привабливості регіону в умовах сучасних викликів // Економічний форум. 2017. № 2. С.86-93
10. Жарун О. В., Соколюк С. Ю., Ткачук С. П. Особливості інвестування аграрних підприємств // Молодий вчений. 2016. № 11(38). С. 594-597.
11. Державна служба статистики України. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References

1. Bezpyata, I.V. (2015), "Attracting investment in the agricultural sector", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, [Online]. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5215>.
2. Dukhnevych, A. V. (2011), "Improvement of agrarian legislation as a component of the state agrarian policy of Ukraine as a member of the WTO", *Forum prava*, vol. 2, pp. 268–274. Retrieved from: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2011-2/11davjcc.pdf>
3. Kysil, M.I. (2012), "Strategic directions of investment support of agricultural development", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 36–39.
4. Sabluk, P.T. Mesel-Veseliak, V.Ya. and Fedorov, M.M. (2009), "Agrarian reform in Ukraine (achievements, problems and ways to solve them)", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 3-13.

5. Nadzvychaina sytuatsiia v Ukraini ta perspektyvy dlia APK Elektronnyi resurs. Retrieved from: <https://agropolit.com/spetsproekty/714-nadzvichayna-situatsiyi-v-ukrayini-ta-perspektivi-dlya-apk>
6. Sait Kabinetu ministriv Ukrainy. 190 milioniv yevro vid YeS pidtrymaiut systemu okhorony zdorovia, malyi ta serednii biznes i naibilsh vrazlyvi hrupy naselennia. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-190-miljoniv-yevro-vid-yes-pidtrimayut-sistemu-ohoroni-zdorovya-malij-ta-serednij-biznes-i-najbilsh-vrazlyvi-grupi-naselennya>
7. Uhoda mizh Uriadom Ukrainy ta Yevropeiskoju Komisiieju pro finansuvannia zakhodu "Pidtrymka YeS dlia rozvytku silskoho hospodarstva ta malykh fermerskykh hospodarstv v Ukraini" vid 28.01.2020 r. Retrieved from: https://ips.ligazakon.net/document/MU20011?an=2&hide=true&snippet_id=snippet_222436
8. Tovstenyuk O.V. (2012). Investment attractiveness as an object of diagnostics. Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic", No 727, pp. 381-386.
9. Davydenko N.M. (2017). Estimation of investment attractiveness of the region in the context of modern challenges. Economic forum, No. 2, pp. 86-93.
10. Zharun O.V., Sokolyuk S.Yu., Tkachuk S.P. (2016). Features of investing in agrarian enterprises. Young scientist, No.11(38), pp. 594-597.
11. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. Kapitalni investytsii za vydamy ekonomichnoi diialnosti. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>